

Xocalıda bir ev var. İsti, rahat, işıqlı... Bu evdə Narxanım adlı yaşlı bir ana övladlarını və nəvələrini süfrə başına yığıb ötən günlərdən danışır. Xatirələr cıdırına düşüb Xocalının həm xoş, həm də müsibətli günlərini xəyalən bir-bir dolaşan doğmalar gecənin çoxdan keçdiyinin, artıq dan yerinin söküldüyünün fərqlində belə olurlar... Gah üzlərə təbəssüm qonur, gah gözlərdən yaş süzülür...

Danışılan hər söz, üzlərdə yaranan hər gülüş keçmişin acılarını xatırladır, amma onları incitmir - əksinə, bir-birlərinə daha da yaxınlaşdırır. Evdəki hər künc, hər işıq saçı bucaq onların itirilmiş illərini və yenicən dirçələn ruhunu simvolizə edir...

"İtirdiyim doğmalarımın ruhuna burada qovuşacağımı bilirdim"

Həyat yoldaşını və iki oğlunu 34 il əvvəl Xocalı soyqırımında itirən 78 yaşlı Narxanım Məmmədova nə qədər çətin də olsa,

Natəvan adlı 3 yaşlı körpəsi dünyasını dəyişirlər. Ermənilər qapını qırıb içəri girirlər və evdə avtomatın qundağı ilə yaralı, qadın, uşaq, körpə bilmədən döyməyə başlayırlar. Sonra onları bir otağa yığırlar və istəyirlər ki, hamısını yandırsınlar. Hətta düşmənlərdən biri gedib maşından benzin götürüb, töküb onları yandırmaq istəyəndə 3 yaşlı Ruslan düşməinə deyir ki, əmi, qurban olum, mənə öldürməyin...

Həmin vaxt ermənilər tərəfdən döyüşən "366-cı motoatıcı alay"ın kapitan rütbəli rus zabiti deyir ki, hətta faşist belə bu rəftarı etməzdi. Bu körpənin günahı nədir?! O, ailəni

uşağın əlinin üstünü parça-parça elədi. Çay dəmləyib içirdilər, onu götürüb Əhmədin yaralı əlinə tökürdülər ki, o daha da əzab çəksin...

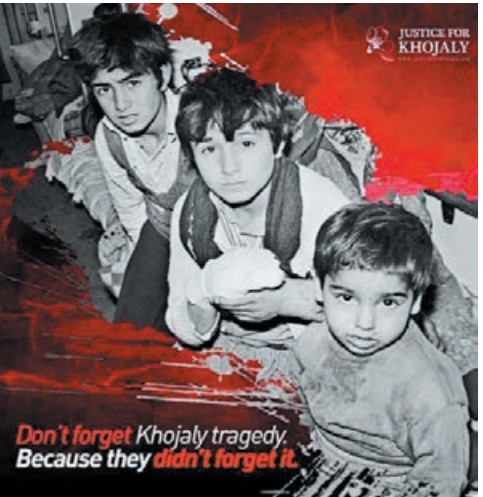
Düz bir həftə Əsgəran polis şöbəsində ermənilər tərəfindən insanlığa xas olmayan işgəncələr gördük...

Bir həftədən sonra girov saxlandığımız otağın qapısını açdılar, bizi təpikləyərək çölə çıxarıb düzdülər sıraya. Orada Əsgəran rayonunun erməni sakinləri var idi, onlar əllərinə dəki yaba, bel, daşla bizi vurmağa başladılar...

Sonra bizi avtobusa mindirib Ağdamla Əsgəran arasındakı sərhədə gətirdilər. Orada rəhmətlik şəhidimiz Milli Qəhrəman Allahverdi Bağirovun köməyi ilə, ermənilər tərəfdən döyüşərək öldürülən muzdlu qaradəriliyin meyiti ilə 80 nəfər azərbaycanlını dəyişdilər. Həmin 80 nəfərin arasında mənim də ailə üzvlərim vardı.

vətən sevgimizlə düşməinə qalib gəldik. Hər nə qədər Xocalı bizdə ömür boyu ağrı-acısını unutmayacağımız xatirələri oyatsa da, eyni zamanda ürəyimizdə bir təskinlik də var ki, itirdiyimiz və qanları yerdə qalmayan doğmalarımızın ruhu dolaşan Xocalıya əbədi dönmüşük...

Allah Müzəffər Ali Baş Komandanımız İlham Əliyevi, Azərbaycan Ordusunun qəh-

rəman döyüşçülərini qorusun, ömür boyu onlara minnətdar olacağıq. Torpaqlarımız uğrunda şəhid olan vətən övladlarımızın ruhları qarşısında baş əyirəm, qazilərimize şəfa diləyirəm.

Biz - şəhid ailələrinə, keçmiş məcburi köçkünlərə Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva hər zaman xüsusi diqqət və qayğı göstərir.

2008-ci ildən Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyeva "Xocalıya ədalət!" kampaniyası aparır, səsimizi dünyaya çatdırır. Allah xalqımıza, dövlətimizə bundan sonra belə faciəvi günlər qismət etməsin. Biz o ağrı-acıları yaşadıq, övladlarımız yaşamasın...

Dövlətimiz işğaldan azad edilən torpaqlarımızda böyük quruculuq işləri aparır. Xocalıya da həyat qayıdıb. Ailəmiz Təzəbinə kəndində evlə təmin olunub. Biz Xocalıya dönüb atamın söndürülmüş ocağını yenidən yandırmışıq.

Dirçəliş hekayəsi

Xocalı müsibəti yaşananda Ruslan cəmi 3 yaşında olub. Buna görə də Xocalını, şəhid atasını, qardaşlarını xəyal kimi xatırlayır. Ötən müddətdə Xocalının müsibətli günlərinin dumanlı xatirələri ilə yaşayıb. Ata sevgisi nə olduğunu bilməyən körpə Ruslan anası Narxanımın, qardaşları Mürvətlə Əhmədin göstərdikləri qayğı və dəstəklə böyüyüb. Vətəninə layiqli gənclərdən biri kimi yetişən Ruslan bu gün övladları ilə bərabər Xocalıya dönüb. O, 36 yaşında yurdu ilə yeni-

dən tanış olub, yaddaşının dərinliklərində hələ də yaşayan köhnə Xocalı ilə göz yaşları içərisində salamlayıb: "Xocalıya qayıtmaq mənim üçün öz xatirələrimi tapmaq demək idi. Uşaqlıqda Xocalını tərk etmişdim, atam və şəhər haqqında çox az şey xatırlayıram. Amma indi buradayam və hara baxsam sanki itirdiyim xatirələrimi yenidən toplayıram. Övladlarımla birlikdə Xocalını addım-addım gəzir, onun dağlarına, meşələrinə, düzlərinə, çaylarına yenidən bələd oluram. Bu, bizim üçün fiziki yox, mənəvi qayıdışdır".

Məmmədovlar ailəsinin üzvlərinin sözlərində həm keçmişin acısı, həm də indiki həyatın sevinci əks olunub. Bu qayıdış onu göstərir ki, itirilmiş illər və xatirələr geri dönməsə də, onları anlamaq, onlarla barışmaq və öz həyatında yeni səhifə açmaq mümkündür.

Bəli, bu, bir ailənin təmsalında Xocalının yenidən doğuluşunun hekayəsidir. Keçmişin ağrı-acısı buradakı hər bir yeni evin həyat hənirində sanki yumşalır, hər eşidilən gülüş, sevinc nidəsi, paylaşılan xatirə ürəklərdə fəxrli iz qoyur. Burada qurulan isti yuvalar Xocalının taleyində yeni bir səhifə açır.

*YasəməN MUSAYEVA,
"Azərbaycan"*

özündə mənəvi güc tapıb yenidən Xocalıya dönüb. Hər addımda keçmişin acı xatirələri gözünün önünə gəlir, amma ürəyində bilir ki, doğma yurda qayıdış həm də burada itirdiyi doğmalarının ruhunu şad edib.

Ağbırçək ana o günləri acılarla xatırlayaraq deyir ki, 1992-ci ilin 26 fevral günü ailəsi param-parça olub, ürəyinə sağalmaz dağlar vurulub:

- Ötən illər ərzində çəkdiyim ağrı-acımı sözlərlə izah etmək mümkün deyil. Amma bir ümid məni bu acılar qarşısında ayaqda saxladı. Bir gün mütləq Xocalıya qayıdacağımı, itirdiyim doğmalarımın ruhuna burada qovuşacağımı bilirdim. İllər keçdi. Mən Xocalıya qayıtdım. Ötən ilin yayında Xocalının Təzəbinə kəndində bizə də ev verdilər. İndi burada hara baxsam həyat yoldaşım Məmmədin, oğlanlarım Sərvərin, Söhbətin, Möhlətin xati-

rələri gözümdə canlanır. Mənimlə birgə Xocalıya döən nəvələrimdən onların hənirlərini alıram... Bu balaların əllərindən tutub Xocalını gəzəndə elə bilirəm heç illər keçməyib, mən yenə də əzizlərimlə birlikdə 1992-ci ilin o üzündəki xoşbəxt günlərdəyəm...

Bir ailənin faciəsi

Məmmədovlar ailəsi 1988-ci ildə Qərbi Azərbaycanın Göyçə mahalından qaçqın düşüb. Onlar erməni zülmündən baş götürüb qaçan zaman ailənin böyük oğlu 1973-cü il təvəllüdlü Sərvər çayda boğularaq şəhid olub. Ailənin digər üzvləri - Məmməd, Narxanım, Söhbət, Möhlət, Mürvət, Əhməd və Ruslan Xocalı şəhərinə pənah gətiriblər. 1992-ci ilin fevralına qədər Xocalı blokada- da olanda həm ailənin başçısı Məmməd, həm də evin böyük oğlanları Söhbət və Möhlət Xocalıdakı könüllü batalyonlara qoşularaq ermənilərlə döyüşüblər.

1992-ci il fevralın 26-da dan üzü ağarmamış Möhlət evə gəlib vəziyyətin ağır olduğunu, ermənilərin Xocalıya girib evləri yandırdığını deyib və ailə üzvlərinin də tez hazırlayıb məşədəki camaata qoşularaq qaçmalarını istəyib.

Bu zaman ermənilər onların evini mühasirəyə alır və hər tərəfdən atəşə tuturlar. Ataları Məmməd qolundan yaralanır. İçəri-dəkilər də ov tüfənginin və avtomatın mərmiləri bitənə qədər düşmənlə döyüşürlər. Ermənilər evin içinə əl qumbarası atırlar, Mürvət ayağından, anası Narxanım isə kürəyindən yaralanır. Qonşuları Sara və onun

yandıрмаğa qoymur. Evdəki bütün qızıl zینət əşyalarını aldıqdan sonra onları çöldəki təcili yardım maşınına yığırlar.

Soyqırımın o vaxt 14 yaşlı olan şahidi

O faciəvi günü böyük ağrı-acı ilə dilə gətirən və həmin zaman 14 yaşlı olan Mürvət Məmmədov danışır ki, 1992-ci il fevralın 26-sı səhər onları Əsgəran rayon polis şöbəsinə gətirirlər:

- Baxdıq ki, burada xeyli insan var. Kimisini meşədə don vurub, kimisinin yanında mərmilə partlayıb qolu yoxdur, kimisinin də güllə başına girib beyninin qapağını qaldırıb can verir... İnsan naləsi hər yeri bürümüşdü, qan, irinləmiş yaraların üfunət iyindən baş çatlayırdı...

Ermənilər içəri girərək başladılar qadınların, qızların boynundan, qulaqlarından qızıl zinət əşyalarını vəhşi kimi dartıb qoparmağa. Buna dözməyən qardaşım Möhlət erməninin birini itələyərək dedi ki, onsuz da özləri nə qır-qızıl varsa, verirlər də, niyə belə vəhşilik edirsən? Bundan sonra onlar atamı, qardaşlarım Söhbət və Möhləti bizdən ayırıb harasa apardılar...

Sonra əli silah tutanları bir, yaralıları, vəziyyəti pis olanları isə - 80-90 nəfərə yaxın yaralı var idi - digər otağa yığdılar. Onların arasında mənim də ailə üzvlərim var idi. Yaralıların çoxu ölümcül idi. Uşaq idim, anlamırdım, amma gördüm ki, qadınlar yanlarında kiminsə gözünü bağlayır, sığayır...

Ermənilər açıq nəfəslikdən avtomatı içəri salıb divarlara atış açırdılar, oradan qopan toz-torpaq yaralarımıza dolur, yandırır. Vəhşilər bundan zövq alırdılar. Bir gün biz uşaqları bayıra çıxarıb sıraya düzdülər və dedilər ki, hamınız dik baxın. Xocalıda axısqa türkləri var idi, onlar da qaçqın kimi gəlmişdilər. Onlardan Əhməd adlı döyüşçünü də əsir tutmuşdular və başını kəmişdilər. Deyirdilər ki, ona baxaq. Torpaq gətirib yedizdirir, məcbur etmək istəyirdilər deyək ki, bu torpaq onlarındır... Bizə bu cür psixoloji işgəncələr verir, mənən sındırmaq istəyirdilər... Amma biz ölsək də, vətənimizi satmadıq.

Ermənilər bildilər ki, balaca qardaşım, o zaman 11 yaşlı olan Əhmədin doğum günüdür. Dedilər ki, silah versək, atarsan? O dedi ki, hə... Avtomatın lüləyini uşağın əlinin içinə qoyub güllələdilər ki, qoy bu sənə bizdən ömürlük ad günü hədiyyəsi olsun. Güllə